

Ольга Линтвар, Олександра Янчук
м. Київ, Україна

Відтворення власних назв у романі Р. Кіплінга «Кім» українською мовою

In this article we focus on the analysis of culture-specific vocabulary in the novel “Kim” by R. Kipling. Translation analysis is done on the basis of the novel’s proper names used by the author and reproduced in two Ukrainian translations by Yu. Dzhuhastrianska (2017) and Ye. Tarnavskiy (2018). Literary and stylistic analysis reveals abundance of culture-specific lexis, owing to the place setting of the novel. Detailed description of Indian people’s portraits, culture, religions, bazaars led to the necessity to use such lexis in the original texture of the literary work. Among culture-specific lexis used in the novel one should single out proper names, realia, idiomatic expressions, creating the corresponding Asian colouring and definite literary and stylistic background of the novel under research.

Keywords: proper names, culture-specific vocabulary, Indian cultural code, translation analysis, “Kim”, R. Kipling, non-equivalent vocabulary.

Художній простір романів Р. Кіплінга поєднує британські та індійські національні традиції. Взаємодія цих двох світоглядів є наскрізною в творчості автора. Художній простір його романів володіє специфічними характеристиками, і їх порівняння виявляє найбільш типові характеристики кожного із змальовуваних етносів. Він не тільки відображає національну ідею народу, але також і увлєння народу про інші зображувані нації та взаємозв’язок між ними [1, с. 5].

Р. Кіплінг був не лише талановитим новелістом і поетом. Його перу належить роман «Кім», який по праву можна вважати однією з перлин світової історичної літератури. У романі розповідається про життя сироти-підлітка Кімбали О’Хари, ірландця, що виріс в середовищі індійців, органічно в нього увійшов, засвоїв як кращі, так і не найкращі звички і традиції країни. Кім відчуває себе як риба у воді в караван-сараях, на галасливих базарах і вулицях, на великій дорозі, якою він йде разом зі своїм товаришем по подорожі тибетським Ламою, зайнятим пошуками якоїсь священної Річки Стріли, що дарує новий сенс життя.

Головною перевагою «Кіма» є те, що в цьому романі письменникові вдалося в образі колоніальної і полікультурної Індії художньо розкрити ідею нерозривно пов’язаних єдності і різноманіття життя як такого. Одним з аспектів поезики «Кіма», в яких проявилось це

поєднання різноманіття і єдності, цілісності і строкатості, є складна мовна і мовленнєва організація роману, яка виступає при його перекладі на інші мови в якості самостійної проблеми. Можливо, це і стало причиною того, що роман вперше перекладено українською мовою лише у 2017 р. Саме за цей переклад Юлія Джугастрянська отримала премію імені М. Рильського. Роком пізніше з'явився ще один український переклад роману Є. Тарнавського.

Для початку пропонуємо зануритися у глибінні власних назв роману з індійським колоритом та аналіз їх відтворення у перекладах Ю. Джугастрянської та Є. Тарнавського.

Власні назви, що використовуються у романі, належать найчастіше до індійської культури. Серед власних назв одними із найбільш розповсюджених є власні імена, найчастіше – імена персонажів.

Зокрема, коли йдеться про персонажів-дітей, автор може обмежитися іменем персонажа без прізвищ, як у наступному фрагменті:

*As he drummed his heels against Zam-Zammah he turned now and again from his king-of-the-castle game with little **Chota Lal**, and **Abdullah**, the sweetmeat-seller's son, to make a rude remark to the native policeman on guard over rows of shoes at the Museum door* [2, с. 5].

*Барабанячи п'ятами по Зам-Замі, він раз-у-раз відволікався від гри у «царя гори», в яку бавився з маленькими **Чхота-Лалом** і сином продавця ласощів **Абдуллою**, щоби зронити образливе зауваження на адресу тубільця-поліцейського, який сторожував взуття відвідувачів, виставлене рядами біля дверей Музею* [0, с. 11].

*Гукаючи ногами по гарматі, він час від часу відволікався від гри з малим **Чхота-Лалом** та **Абдуллою**, сином продавця солодоців, аби зробити брутальне зауваження тубільцю-поліціянту, котрий стеріг шеренги взуття біля дверей музею* [0, с. 6].

При відтворенні першого імені, *Chota Lal*, обидва перекладачі вдаються до транслітерації, однак, якщо Ю. Джугастрянська відтворює його як *Чхота-Лал*, то Є. Тарнавський – як *Чхота-Лал*, таким чином, перекладачі використовують різні правила транслітерації, що простежуються при застосуванні транслітерації протягом усього твору.

Інше ім'я, *Abdullah*, є більш знайомим українському читачеві з багатьох літературних та кінотворів, тому, наслідуючи традиції відтворення цього імені, обидва перекладачі застосовують комбінацію транскрипції та транслітерації, передаючи його як *Абдулла*, де ознакою транслітерації є збереження подвоєної літери *ll/лл*, а ознакою практичної транскрипції – вилучення літери *h* наприкінці слова.

Коли ж автор говорить про дорослих персонажів, то їх імена використовуються разом із прізвищами, наприклад:

*There was some justification for Kim – he had kicked **Lala Dinanath's** boy off the trunions – since the English held the Punjab and Kim was English [0, с. 3].*

*Але Кім мав таке-сяке виправдання: він зіпхнув із гарматних цапф сина **Лали Дінаната** – на тій підставі, що Пенджабом володіють англійці, а Кім і сам англієць [0, с. 9].*

*Кім мав певне виправдання – він зігнав із гармати синочка **Лали Дінатги**, бо Пенджабом володіли англійці, а Кім власне й був англійцем [0, с. 3].*

Ім'я персонажа – *Lala* – в обох випадках передається в українському перекладі із застосуванням транслітерації як *Лала*.

Своєю чергою, прізвище персонажа – *Dinanath* – відтворюється у перекладах досить по-різному. У перекладі Ю. Джугастрянської це – *Дінанат*, тобто, перекладачка застосовує практичну транскрипцію та передає диграф *th* як *t*. Є. Тарнавський застосовує більш вільний переклад та відтворює прізвище як *Дінатга*, вдаючись до адаптивного транскодування, оскільки до імені додається закінчення, яке виражає граматичну категорію роду.

Розглянемо наступний приклад:

*The half-caste woman who looked after him (she smoked opium, and pretended to keep a second-hand furniture shop by the square where the cheap cabs wait) told the missionaries that she was Kim's mother's sister; but his mother had been nursemaid in a colonel's family and had married **Kimball O'Hara**, a young colour-sergeant the Mavericks, an Irish regiment [0, с. 3].*

*Метиска, яка його виховувала, курила опіум і тримала сяку-таку крамничку вживаних меблів на площі, де стоять дешеві візники. Вона казала місіонерам, нібито доводилася сестрою Кімовій матері. Але насправді його мати була нянькою в родині полковника і вийшла заміж за **Кімбела О'Гару**, молодого прапорщика ірландського полку Маверіків [3, с. 9].*

*Метиска, котра наглядала за ним (курила опіум і вдавала, що тримає крамницю з уживаними меблями біля площі, де стояли тарантаси), розповідала місіонерам, що вона Кімова тітка, а його мати була доглядальницею в сім'ї одного полковника й вийшла заміж за **Кімбола О'Гару**, молодого сержанта ірландського полку маверіків¹.*

¹ *Маверікі – такого британського військового підрозділу ніколи не існувало [0, с. 4].*

У цьому випадку власна назва також складається з імені та прізвища. Прізвище перекладачів відтворюють однаково – *O'Hara* – *О'Гару*, вдаючись до транслітерації.

При відтворенні ж імені різні перекладачі по-різному підходять до цього питання. Ім'я *Kimball* обидва перекладачі відтворюють із застосуванням практичної транскрипції, однак обоє читають ім'я по-різному. Якщо Ю. Джугастрянська читає його як *Кімбел*, відтворюючи *a* як *e* у закритому складі, то Є. Тарнавський акцентує увагу на наявності сполучення літер *all*, де *a* зазвичай читається як *o* – *Кімбол*. До того ж, спостерігаємо наявність додаткового тлумачення від перекладача щодо британського військового підрозділу.

Серед імен у романі Р. Кіплінга є й імена святих, зокрема, ім'я головного індійського святого:

*Oh ye who tread the Narrow Way By Tophet-flare to Judgement Day,
Be gentle when the heathen pray To **Buddha** at **Kamakura**!* [0, с. 3]

*Хто йде сумлінно в Божий світ // Своім шляхом вузьких воріт, //
Не киньте з тих, чий заповіт // Дав **Будда** із **Камакури**!* [0, с. 9]

*Вузька стежина випала вам, // Тим, хто судний день не відчув на
шкурі. // Не зневажайте ж бо поган, // Що палять фіміам для **Будди** в
Камакури* [0, с. 3]

Ім'я *Buddha* у цьому фрагменті в обох перекладах відтворено із застосуванням практичної транскрипції як *Будда*, оскільки саме в такому вигляді це ім'я відоме українському читачеві.

У наведеному фрагменті використано і наступний аналізований тип власної назви – топонім *Kamakura*. Як Ю. Джугастрянська, так і Є. Тарнавський, відтворюють наведений топонім із використанням транслітерації як *Камакура*.

У наступному фрагменті топонім позначає місто:

*The wife died of cholera in **Ferozepore**, and O'Hara fell to drink and
loafing up and down the line with the keen-eyed three-year-old baby* [2, с. 3].

*Дружина його померла від холери у **Фірозенурі**, а сам О'Гара почав
пиячити і катався туди-сюди залізницею разом із гострооким
трирічним малюком* [0, с. 9].

*Дружина померла від холери у **Фірозенурі**, й О'Гара став зазирати
у чарку, тинятись туди-сюди залізницею з трирічним малюком із
розумними очима* [0, с. 3].

При перекладі топонім *Ferozepore* в обох випадках передано як *Фірозенур*, у цьому випадку застосовується практична транскрипція, та сполучення літер *ore* передається при перекладі милозвучнішим для українського читача буквосполученням *-ур*.

Серед власних назв, що використовуються у романі Р. Кіплінга «Кім» – також назви об'єктів, створених людиною – будівель, пам'яток архітектури тощо:

*He sat, in defiance of municipal orders, astride the gun **Zam-Zammah** on her brick platform opposite the old **Ajaib-Gher – the Wonder House**, as the natives call **the Lahore Museum** [0, с. 3].*

Усупереч муніципальному наказові, він сидів верхи на гарматі **Зам-Замі**, цегляна платформа якої знаходилася якраз навпроти старого **Аджаб-Гхер** – тубільці називають так **Музей Лагора** [0, с. 9].

Незважаючи на заборону міської управи, він сидів верхи на гарматі **Зам-Замі**², що стояла на цегляному постаменті навпроти **Аджаїб-Ггару – Будинку дивовиж**, який ще називали **Лагорським музеєм**.

² **Зам-Зама** – легендарна гармата великого калібру, яку вперше використали афганці у битві 1761 року, згодом її використали сикхи вже проти афганців, **врейті-рейт** її захопили англійці разом із усім **Пенджабом** [0, с. 3].

Наприклад, *Zam-Zammah* – це назва гармати. В обох випадках при відтворенні наведеної власної назви перекладачі вдаються до практичної транскрипції, однак у додаток до цього засобу перекладу Є. Тарнавський застосовує також і перекладацький коментар *Зам-Зама* – легендарна гармата великого калібру, яку вперше використали афганці у битві 1761 року, згодом її використали сикхи вже проти афганців, **врейті-рейт** її захопили англійці разом із усім **Пенджабом**, що, з одного боку, дозволяє читачеві краще зрозуміти сутність об'єкту, позначуваного культурно-маркованою одиницею, а з іншого – вимагає від читача відволіктися від читання основного тексту для сприйняття пояснення від перекладача.

Інша власна назва у наведеному фрагменті – назва музею *Ajaib-Gher*, що відтворюється у перекладі Ю. Джугастрянської як *Аджаб-Гхер*, а в перекладі Є. Тарнавського – як *Аджаїб-Ггар*. Очевидно, що у першому випадку застосовується практична транскрипція, у той час, як у другому випадку перекладач тяжіє до транслітерації із елементами адаптації.

Ще одна назва цього музею – *the Wonder House* – написана англійською мовою. Однак у перекладі Ю. Джугастрянської ця назва вилучається. Є. Тарнавський, у свою чергу, передає наведену власну назву із використанням граматичної заміни – *Будинок дивовиж*, де іменник в однині *Wonder* перетворено на іменник у множині *дивовижі*.

При відтворенні третьої назви того самого музею – *the Lahore Museum*, обидва перекладачі комбінують калькування із практичною транскрипцією. Однак, якщо у перекладі Ю. Джугастрянської інші трансформації не застосовуються (*Музей Лагора*), то Є. Тарнавський також вдається до граматичної заміни – заміни іменника *Lahore* прикметником *Лагорський* – *Лагорський музей*.

Назва масонського будинку у наступному прикладі – також індійського походження:

On no account was Kim to part with them, for they belonged to a great piece of magic – such magic as men practised over yonder behind the Museum, in the big blue and white Jadoo-Gher – the Magic House, as we name the Masonic Lodge [2, с. 3].

За жодних обставин Кім не мав із ними розлучатися, адже вони були частиною великого чаклунства, такого, яке творять оті люди, ген за музеєм, у великому синьо-білому *Джаду-Гхері*, «чаклунському будинку», який ми зємо масонською ложею [3, с. 10].

За жодних обставин Кім не повинен був розлучатися з ними, бо вони були частинкою магії – тієї магії, яку люди практикували за музеєм, у великому синьо-білому *Джаду-Ггарі*, магічному будинку, який ми називаємо масонською ложею [4, с. 4].

Як і *Ajaib-Gher*, власна назва *Jadoo-Gher* відтворена у перекладі у різні способи. Ю. Джугастрянська передає власну назву як *Джаду-Гхер*, удаючись до комбінації транскрипції та транслітерації. Своєю чергою, Є. Тарнавський передає власну назву як *Джаду-Ггар*, транскрибуючи її.

Складну структуру має назва залізниці, що використовується в наступному фрагменті:

He afterwards took a post on the Sind, Punjab, and Delhi railway, and his regiment went home without him [0, с. 3].

Згодом він отримав місце на *Сіндо-Пенджабо-Делійській залізниці*, тож полк повернувся додому без нього [0, с. 9].

Пізніше він отримав хлібну посаду на *Сіндо-Пенджабо-Делійській залізниці*, і той полк повернувся додому без нього [0, с. 3].

Сполучення слів *Sind, Punjab, and Delhi railway* в обох перекладах передається як *Сіндо-Пенджабо-Делійська залізниця*, таким чином, три власні назви як компоненти назви залізниці зливаються при перекладі в одне складне слово, тобто, відбувається граматична заміна. Самі власні назви відтворюються при перекладі шляхом застосування практичної транскрипції.

Таким чином, культурно-маркована лексика, представлена у даному дослідженні власними назвами, у романі Р. Кіплінга «Кім» презентується власними іменами, топонімами та назвами об'єктів, створених людиною. При перекладі наведених одиниць використовуються практична транскрипція, транслітерація, адаптивне транскодування, калькування, граматичні заміни, вилучення та перекладацький коментар. Крім того, якщо перші чотири способи перекладу застосовують обидва перекладачі, то граматичні заміни та перекладацький коментар більш типові для перекладів Є. Тарнавського, а вилучення – для перекладів Ю. Джугастрянської.

Література

1. Головня А.В. Лінгвокультурний простір художньої прози Редьярда Кіплінга: автореф. дис. на здоб. навк. ступеня канд. філолог. наук: 10.02.04 «Германські мови»; Донецький національний університет. Донецьк, 2008. 19 с.
2. Kipling R. Kim. URL: <http://pinkmonkey.com/dl/library1/kplng033.pdf> (дата звернення: 03.02.2021).
3. Кіплінг Р. Кім / пер. Ю. Джугастрянської. Київ: Навчальна книга. Богдан, 2017. 256 с.
4. Кіплінг Р. Кім / пер. Є. Тарнавського. Київ: Знання, 2018. 335 с.

Елена Николаева

г. Санкт-Петербург, Российская Федерация

Переводческие стратегии при субтитровании на португальский язык фильма «Остров» (Россия, 2006)

The article deals with the issue of subtitling, an independent type of translation activity, which has a set of specific features that distinguish it from other types of translation. To achieve equivalence, the translator uses a variety of translation strategies. The article examines the translation strategies used in the translation into Portuguese of the subtitles for the film “Остров” (“The Island”) (Russia, 2006) and the peculiarities of adapting the text for the recipient of the information. Such analysis can be useful for the further development of a methodological apparatus for studying the specifics of this type of translation and teaching it.

Keywords: subtitle translation, film text, audiovisual translation, translation strategies.

Сегодня всё больше людей предпочитает смотреть иностранные фильмы с субтитрованным переводом. Под субтитрованием мы будем понимать «сокращенный перевод диалогов фильма, который отражает их основное содержание и выражается в виде печатного текста, находясь, в большинстве случаев, в нижней части экрана» [1, с. 33]. Переводческая стратегия – программа осуществления переводческой деятельности, «формирующаяся на основе общего подхода переводчика к выполнению перевода в условиях определенной коммуникативной ситуации двуязычной коммуникации, определяемая специфическими особенностями данной ситуации и целью перевода и, в свою очередь, определяющая характер профессионального поведения переводчика в рамках данной коммуникативной ситуации» [6, с. 172].

Причин растущей популярности субтитров несколько. В первую очередь, это стремление слышать голоса актёров в оригинале – ведь никакой дубляж не может передать подчас едва уловимые

УДК: 81' 25 (063)(081)

Фаховий та художній переклад: теорія, методологія, практика: збірник наукових праць / за заг. ред. С.І. Сидоренка. – К.: Аграр Медіа Груп, 2021. – 420 с.

Збірник містить статті учасників XIV Міжнародної науково-практичної конференції з питань теорії та практики перекладу, що відбулась 9-10 квітня 2021 року на кафедрі англійської філології і перекладу Національного авіаційного університету (м. Київ, Україна).

Специальный и художественный перевод: теория, методология, практика: сборник научных трудов / под общей ред. С.И. Сидоренко. – Киев: Аграр Медиа Групп, 2021. – 420 с.

Сборник содержит статьи участников XIV Международной научно-практической конференции по актуальным вопросам теории и практики перевода, которая состоялась 9-10 апреля 2021 года в Национальном авиационном университете (г. Киев, Украина).

General and Specialist Translation / Interpreting: Theory, Methods, Practice: International Conference Papers. – Kyiv: Agrar Media Group, 2021. – 420 p.

The book contains papers contributed by the participants of the 14th International Conference on theory and practice of translation / interpreting held at the National Aviation University (Kyiv, Ukraine) on 9-10 April 2021.

Editorial Board:

Zaal Kikvidze, Doctor of Philological Science, Professor
(Akaki Tsereteli State University, Georgia)

Lada Kolomiyets, Doctor of Philological Science, Professor
(Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine)

Yelena Karapetova, PhD (Philology), Associate Professor
(Minsk State Linguistic University, Belarus)

Jolanta Lubocha-Kruglik, Doctor of Philological Science, Professor
(University of Silesia in Katowice, Poland)

Oksana Malysa, Doctor of Philological Science
(University of Silesia in Katowice, Poland)

Veronika Razumovskaya, PhD (Philology), Associate Professor
(Siberian Federal University, Russian Federation)

Sergiy Sydorenko, PhD (Philology), Associate Professor
(National Aviation University, Ukraine)

Рекомендовано до друку Вченою радою факультету лінгвістики та соціальних комунікацій Національного авіаційного університету (протокол № 3 від 18.03.2021 р.)

ISBN 978-617-646-495-2

© Колектив авторів, 2021
© Національний авіаційний університет, 2021